

## اهداف غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم)

پوهنیار محمد الیاس یوسفی

استاد دیپارتمنت علوم و فرهنگ اسلامی پوهنچی تعلیم و تربیه پوهنتون بلخ

Elyasyosufi2004@gmail.com

### چکیده

مطالعه و بررسی اهداف غزوات رسول معظم اسلام (صلی الله علیه وسلم) نشان می‌دهد که تعداد غزوات پیامبر (صلی الله علیه وسلم) ۲۷ غزوه بوده، تنها در ۹ مورد جنگ صورت گرفته است که با توجه به نقطه عطف بودن غزوه احزاب حالت جنگی رسول الله (صلی الله علیه وسلم) به دو بخش از ابتدا تا غزوه احزاب دفاعی و از احزاب تا آخر حالت تهاجمی بوده است.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که در رابطه به اهداف غزوات پیامبر اسلام (صلی الله علیه وسلم) توسط مستشرقین و مسلمانان دیدگاه‌های مختلف ارائه شده است که بر اساس آن اهداف غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم) را مشخص کرده اند. برخی از آن دیدگاه معتبر و مقبول بوده و برخی غیرقابل قبول و استفاده از آن در بررسی اهداف غزوات آن حضرت (صلی الله علیه وسلم) مردود و قابل نقد می‌باشد. یکی از یافته‌های این تحقیق این است که پیامبر (صلی الله علیه وسلم) هیچ‌گاه جنگ طلب نبوده و همیشه دشمنان خود را مورد عفو قرار داده و صلح‌خواهی از ویژگی‌های بارز آن حضرت (صلی الله علیه وسلم) می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: اهداف، اقتصادی، رسول، سیاسی، غزوات.

## مقدمه

مطالعه و بررسی غزوات نبوی (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) از جهتی حائز اهمیت است که باعث شناخت همه‌جانبه ابعاد زندگی آن حضرت می‌گردد. سیرت پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) جنبه عملی دین مقدس اسلام در همه بخش هاست. غزوه‌ها و جنگ‌ها بخش سرنوشت ساز سیرت رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) می‌باشد. در جنگ‌های پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) اهداف نهفته است که آگاهی و درک آن برای نسل امروزی ضروری می‌باشد.

سیرت پیامبر بزرگ اسلام در بخش غزوات یگانه مدرسه است که تمام نیازهای مسلمان و حتی تمام انسانیت را در برخوردهای سیاسی، نظامی، اقتصادی، تربیتی و اهداف آن برآورده می‌سازد و نشانه‌های واضح و روشنی را فرا راه آن‌ها قرار می‌دهد و با استفاده از آن به‌همان راهی می‌روند که به منزل مقصود برسند؛ زیرا این مدرسه عبارت از زندگی عملی آن پیامبر عظیم‌الشأن و بزرگواری است که الله متعال اقتداء و پیروی از او را بر تمام انسانیت لازم گردانیده است و به‌خصوص مسلمانان را امر نموده که آثار ایشان را قدم‌به‌قدم تعقیب نموده و نور هدایت را از این سراج منیر کسب نمایند.

موضوع و مسئله تحقیق حضرت محمد (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) بعد از هجرت به مدینه منوره با ایجاد پایگاه و جایگاه شایسته نسبت به مکه (قبل از هجرت)، در میان یاران قدیم و جدید همزمان با گسترش نفوذ اسلام و استقرار نسبی، یک سلسله تصمیم عملی را اتخاذ نمودند که از همه جهات در زندگی مسلمانان، جایگاه شخص پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم)، شرایط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و به‌ویژه نظامی تحولی به وجود آورد. این تصمیم عملی عبارت از جنگ‌هایی بودند که بنام غزوه و سریه در کتب سیرت و تاریخ مسمی شده اند، تحقیقات بی‌شماری پیرامون غزوه‌ها و سریه‌های پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) انجام شده است که هر کدام از زاویه این جنگ‌ها را به بررسی گرفته و شرح وقایع نموده اند. مثلاً یکی به تعداد لشکریان مسلمانان و مشرکان پرداخته، مضافاً عدّه از محققین به یکی از هدف‌های جنگی پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) توجه خویش را مبذول نموده اند. بی‌گمان در هر حرکتی هدفی نهفته است و جنگ‌های رسول‌الله نیز از این امر مستثنی نیستند. بنأ تحقیق حاضر به قصد شناخت اهداف غزوه‌های رسول‌الله طرح و اجراء شد تا پاسخی به سئوالات ذهنی محقق و نیز تکمله و تممه به تحقیقات قبلی گردد.

اهمیت و ضرورت تحقیق از آنجایی که جهاد و مبارزه با کفر و شرک، یکی از واجبات دینی می‌باشد، غزوات رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم نیز در راستای همین هدف تحقق‌یافته است که تحقیق و بررسی آن لازم و ضروری بوده چون هیچ حکمی از احکام نظامی و تشریحی توسط شارع حکیم وضع نمی‌شود مگر این‌که بر پایه اهداف و حکمت است لذا بهتر است تا اهداف، مقاصد و حکمت‌های که در غزوات رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم در روشنی قرآن و سنت واضح گردد. از آنجای که دشمنان اسلام شک و تردید زیادی را بر اهداف غزوات رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم به غرض تفرقه اندازی بین مسلمانان، دور ساختن مسلمانان از جهاد و رسیدن به اهداف خویش وارد نموده اند که در شرایط کنونی روشن‌سازی اهداف غزوات رسول‌الله لازم به نظر می‌رسد که تحقیق هذا برای دستیابی بدین خاطر صورت گرفته است.

این تحقیق در پی اهداف ذیل می‌باشد، دریافت معنای لغوی و اصطلاحی غزوه، درک اهداف نهفته در غزوات رسول‌الله (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم). مسئله اصلی در این مقاله که در پی بررسی آن هستیم این‌که غزوات رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) چه اهداف داشته، و چه گونه می‌توان آن را مشخص نمود. همچنین برآنیم تا به این سوال اصلی پاسخ دهیم که آیا در غزوات رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم اهدافی نهفته است؟ و این سوال فرعی که چگونه می‌توان به اهداف نظامی، سیاسی، اقتصادی و تربیتی غزوات آن حضرت (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) رسید و آن‌ها کدام اند؟

پیشینه تحقیق: تا جایی که ذهن نگارنده یاری رساند تحقیقی در قد و قامت این مقاله در توضیح و تبیین همه‌جانبه اهداف و مقاصد غزوه‌های پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و‌سلم) انجام نشده یا اگر انجام هم شده باشد لاقلاً صاحب این قلم از آن آگاهی ندارد، از این‌رو لازم است که این موضوع با دقت و ژرف‌نگری مورد تحقیق قرار بگیرد.

روش تحقیق حاضر با روش تحلیلی- توصیفی، مرور به اسناد تاریخی با استفاده از کتاب‌های معتبر اسلامی صورت گرفته است.

**بخش اول (مفهوم شناسی)**

## درآمد

مفهوم غزوات رسول الله صلی الله علیه وسلم، در اینجا از حیث لغت و اصطلاح مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد تا از این طریق در بحث‌های بعدی که اصل مطلب است، روشن شود.

## غزوه در لغت

غزوه به فتح اول و سکون دوم که جمع آن غزوات است، از کلمه الغزو گرفته شده است که به معنای جنگیدن، جنگ کردن و در پی جنگ دشمن رفتن اسم فاعل آن غازی و جمع آن غزاة و غزی به تشدید حرف «ی» آمده است. مانند قاضی، قضاء، سابق، سبق به رفع حرف «س» و تشدید حرف «ب» معنای پیکار و غارت با دشمن را می‌رساند.

چنانچه کلمه «غزی» در این آیه زیر آمده است { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُخَيِّبُ وَيُمِيتُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ }.

**ترجمه:** ای کسانی که ایمان آورده اید! شما همانند کافران نباشید که چون برادرانشان به مسافرتی برای تجارت و کسب‌وکار و یا به جهاد (می‌رفتند) و می‌مردند (یا) در کشورهای خود یا جای دیگری (به جنگ می‌پرداختند) و کشته می‌شدند، می‌گفتند: اگر نزد ما می‌ماندند، نمی‌مردند و کشته نمی‌شدند. کلمه غزی که جمع آن غازی بوده در این آیه به معنای جنگ و قتال آمده است نه غارت راه.

**غزوه در اصطلاح:** به جنگ‌های گفته می‌شود که شخصاً خود رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به آن‌ها حضور فیزیکی داشته و فرماندهی آن‌ها را به عهده داشته باشد غزوه نامیده می‌شود.

اکثر تاریخ نویسان و مفسران به این تعریف مایل اند، اما واقدی با این تعریف موافق نیست، بلکه او در کتاب (خود المغازی) تعداد از سریه‌ها را غزوه مسمما کرده است، مانند غزوه موته و غزوه رجیع که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم شخصاً حضور فیزیکی در آن غزوه نداشته است.

واقدی غزوه را چنین تعریف نموده است: غزوه به جنگ‌های اطلاق می‌شود که شخصاً پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم به همراهی اصحاب رضی الله عنهم به منظور جنگ با کفار از پایگاه شان خارج شود اگر چند که قیادت و سرکردگی جنگ را خودش به عهده نگرفته باشد.

بنابراین؛ از نظر واقدی حضور رسول خدا صلی الله علیه وسلم در میدان جنگ شرط نبوده فقط خروج و دستور آن حضرت را شرط می‌داند، زیرا واقدی در تعریف غزوه، خارج شدن رسول اکرم صلی الله علیه وسلم را از قرارگاه مسلمانان شرط می‌داند، نه شرکت کردن و به دست گرفتن فرماندهی جنگ را، در حالیکه اکثر تاریخ گزاران و سیره نویسان، شرکت کردن و به دست گرفتن فرماندهی جنگ را به خود رسول اکرم صلی الله علیه وسلم شرط می‌دانند، نظر به تعریف اکثر دانشمندان تعداد غزوات رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کم‌تر از تعداد غزوات که از تعریف واقدی به دست آمده می‌باشد. همان طوریکه بعد از فتح مکه سریه‌های رخ داده است که واقدی آن‌ها را از جمله غزوه و دیگران از جمله سریه اسم برده اند.

معرفی اجمالی با غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم)

همیشه رسول الله صلی الله علیه واله وسلم می‌خواستند در همه سختی‌ها علم بردار میدان بوده باری سنگین مسئولیت را خود به دوش کشند ولی شرکت آن حضرت صلی الله علیه وسلم در همه میادین باعث مشقت و سختی بسیاری برای یاران آن حضرت صلی الله علیه وسلم می‌شد، از این رو آن حضرت رهبری و فرماندهی برخی از جنگ‌ها و یا لشکرکشی‌ها را شخصاً به عهده داشتند که به آن‌ها غزوه می‌گویند در طول زندگی رسول الله صلی الله علیه وسلم ۲۶ یا ۲۷ غزوه صورت گرفت علت اختلاف عدد در این است که رسول الله صلی الله علیه وسلم پس از فتح خیبر مستقیماً به سوی «وادی القری» لشکرکشی کردند برخی از سیرت نگاران این دو معرکه را به دلیل اینکه پیامبر اکرم صلی الله علیه واله وسلم پس از خیبر به مدینه باز نگشته اند یک غزوه شمرده اند و برخی آن‌ها را دو غزوه دانسته اند اولین غزوه رسول الله صلی الله علیه واله وسلم غزوه «ودان» یا «ابواء» نام دارد که در ماه صفر سال دوم هجری صورت گرفت و آخرین غزوه آن حضرت صلی الله علیه واله وسلم غزوه «تبوک» است که در ماه

رجب سال نهم هجری بود در بیشتر غزوه‌هایی که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرماندهی آن‌ها را به عهد داشتند هیچ‌گونه جنگ و خون‌ریزی صورت نگرفت و بیشتر آن‌ها مانورهای نظامی بود تنها درنه غزوه از ۲۷ غزوه آن حضرت صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم جنگ و خون‌ریزی اتفاق افتاده که عبارت انداز: غزوه بدر، احد، خندق، بنی قریظه، خیبر، فتح مکه، حنین، طایف، تبوک، می‌باشد.

گفتار اول: اهداف نظامی غزوات رسول‌الله (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)

هنگامی هجرت مسلمانان به مدینه منوره تا مدتی اوضاع در آنجا چنان وخیم بود که رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم تمام شب‌ها را با بیداری سپری می‌کرد. در سنن نسایی مذکور است: «کان رسول‌الله (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) أول ما قدم المدینه یسهر من اللیل».

ترجمه: «پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در بدو ورود به مدینه شب‌ها بیدار بودند».

در صحیح بخاری، باب الجهاد مذکور است که یک‌بار آن حضرت (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرمودند: (كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَهْرًا فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ قَالَ لَبَيْتَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِي صَالِحًا يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ إِذْ سَمِعْنَا صَوْتَ سِلَاحٍ فَقَالَ مَنْ هَذَا فَقَالَ أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ جِئْتُ لِأَحْرُسَكَ وَنَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

ترجمه: «چه کسی از شما امشب پاسداری می‌کند؟» حضرت سعد ابن ابی وقاص مسلح شد و تمام شب را نگهبانی کرد، آنگاه آن حضرت استراحت کردند. «عن أبي بن كعب قال: لما قدم رسول الله (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) وأصحابه المدینه وأوتهم الأنصار ورمتهم العرب عن قوس واحدة وكانوا لا يبيتون إلا بالسلح ولا يصبحون إلا فيه».

ترجمه: «هنگامی که رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و صحابه کرام رضی‌الله‌عنهم به مدینه آمدند و انصار آنان را پناه دادند، تمام عرب برای جنگ با آن‌ها آماده شد. صحابه رضی‌الله‌عنهم در حالی که مسلح بودند شب را می‌خوابیدند».

مؤرخین مغازی را از همین وقایع آغاز می‌کنند که در همین سال خداوند جنگ را مشروع کرد. با نزول آیاتی که اجازه جنگ را به مسلمانان داد، پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آموزش فنون جنگی را به یارانش آغاز کرد و خود نیز در تمرینات، مانورها و نبردها شرکت می‌کرد و آمادگی برای جهاد را از بزرگترین و بهترین عبادت‌ها قرار داد که به وسیله آن انسان به خداوند متعال نزدیک می‌شود و پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم این گفته الهی را اجرا کرد که الله متعال می‌فرماید: { وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ وَعَدُّوا لِلَّهِ وَعَدُّوْكُمْ وَأَخْرَيْنَ مِنْ دُونِهِمْ لَأَنْ تَعْلَمُوهُمْ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ }.

ترجمه: برای (مبارزه با) آنان تا آنجایی که می‌توانید نیرو و اسب‌های ورزیده (سازوبرگ جنگ) آماده سازید تا بدان دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید و کسانی دیگر جز آن‌ها را نیز به هراس اندازید که ایشان را نمی‌شناسید و خدا آنان را می‌شناسد. هر آنچه در راه خدا صرف کنید، پاداش آن به تمام و کمال به شما داده می‌شود و هیچ‌گونه ستمی نمی‌بینید. وضعیت دولت نوپای اسلام و حالت لشکریان اسلامی از نظر سازوبرگ افراد و اینکه آنان تاکنون برای کارزار و جهاد آموزش ندیده بودند اقتضا می‌کرد که مسئله جنگ و قتال گام‌به‌گام حرکت و پیشروی نماید.

لازم بود که مدت‌زمانی می‌گذشت تا می‌توانستند با دشمنان دعوت اسلامی مانند کافران قریش که مسلمانان را مورد اذیت و آزار قرار داده بودند و آن‌ها را مجبور به ترک خانه و کاشانه آنان نموده بودند، حمله کنند.

جنگ در ابتدا امری اختیاری بود تا دولت اسلامی قدرت بگیرد و تعداد مسلمانان بیشتر شوند، به طوری که بتوانند در برابر قدرت‌های کفر شبه جزیره عربستان اگر بر ضد مسلمانان بسیج شدند، بایستند و مقاومت نمایند. واجب گردیدن جنگ در صورتی است که وضعیت دولت اسلامی و لشکر اسلامی در حدی باشد که آمادگی رویارویی با همه احتمالات را داشته باشد.

البته اگر مسلمانان مدینه مورد حمله دشمنان خود قرار بگیرند، جنگیدن در این صورت بر آن‌ها فرض است و اختیاری نیست؛ چنانکه این مسئله یکی از موضوعاتی است که در بیعت عقبه دوم مطرح گردید و انصار را موظف می‌نمود که در راه دفاع از دعوت اسلامی و صاحب آن و پیروان دعوت با سرخ و سیاه و هر کس که باشد، بجنگند.

لذا رسول الله (صلی الله علیه وسلم) متکی بر وحی الهی، دست به یک سلسله اقدامات دفاعی و تهاجمی نظامی زدند. با فرستادن دسته‌های کوچک و بزرگ، در قلمرو مدینه و اطراف آن شاهرگ‌های اقتصادی دشمنان اسلام را مورد هدف قرار داده‌اند که در قبال این تحرکات اهداف نظامی ذیل نهفته بود.

- ✓ آماده ساختن یک نیروی قوی و مستعد برای مشارکت در عملیات نظامی و دفاعی.
- ✓ دست یافتن به تجهیزات پیشرفته نظامی و سلاح‌های عصری آن زمان.
- ✓ دفاع از کیان اسلام و پاسخ به موقع به تهدیدات و اقدامات دشمن و تضعیف ساختن قوای نظامی آن‌ها.
- ✓ حراست و محافظت از خود، مهاجرین، انصار به‌طور کلی از شهر مدینه.
- ✓ دفاع از مستضعفین، مظلومین و ستمدیدگان، سرکوب متمرذین، ظالمین و اهل بغاوت.
- ✓ کسب اطلاع درباره راه‌های منتهی به مدینه و جاده‌هایی که از مدینه به مکه می‌رفت.
- ✓ پیمان بستن با قبایلی که در راستای این جاده سکونت داشتند.
- ✓ خاطر نشان کردن به مشرکان و یهودیان مدینه و اعراب بادیه نشین اطراف مدینه که مسلمانان نیرومند شده‌اند و از آن ناتوانی پیشین رهایی یافته‌اند.

### گفتار دوم: اهداف سیاسی غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم):

رسول الله صلی الله علیه و سلام تحت راهنمای و عنایت الهی از بصیرت سیاسی خاص برخوردار بود و با بصیرت سیاسی که از موهبت خاص الله متعال بود در مدت کمی نظام بزرگ ساخت.

در مکه مکرمه زمانی که در بین مشرکین بودوباش داشت به رهبری الله جل جلاله پالسی اختیار نموده بود که با وجود همه موانع هم دعوت خود را پیش می‌برد و هم از یاران خود مراقبت نموده و برای رهایی شان از چنگ دشمن راه‌های خروج را جستجو کرده و زمینه رفع مشکلات شان را فراهم می‌ساخت زمانی که مشکلات شدت گرفت یاران خود را به حبشه فرستاد که در آن دیار هجرت هم برنامه دعوت را به پیش ببرند و هم خودشان از مشرکین درمان بمانند. بعداً به حکم الله مدینه منوره را که بهترین جای برای نشوونما و نشر دعوت بود برای ساختن نظام اسلامی و دولت اختیار نمود و به لطف خاص و مدد پروردگار دشمنی دو قبیله اوس و خزرج را چنان از بین برد که بعد از سال‌ها جنگ «بعثت» باهم برادر گردیدند.

در مدینه منوره بین مسلمانان (مهاجرین و انصار) مطابق برنامه الهی معاهده سیاسی، تاریخی را بست که از برکت آن مدینه منوره صاحب یک نظام شدند و بی‌نظمی از بین رفت.

در صلح حدیبیه مطابق فرمان الله جل جلاله توان سیاسی عمیق خود را با وجود ناخوشی مسلمانان چنان نشان داد که تنها دو سه سال بعد نتیجه و ثمره بی‌مانند آنرا همه دیدند و همه جزیره العرب در دایره اسلام درآمدند.

فتح مکه در عالم اسباب بزرگ‌ترین شاهکاری تاریخی علم و بصیرت سیاسی و نظامی پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به شمار می‌رود که همه مکه را فقد به قربانی دو تن از یاران خود تحت فرمان خود آورد. نظام دینی توأم باسیاست اسلامی را که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به راهنمای گام‌به‌گام الله جل جلاله به وجود آورد تاریخ هرگز نمونه و مثال آن را به بشریت نشان داده نمی‌تواند و نخواهد توانست.

الله متعال می‌فرماید: {هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ}

ترجمه: اوست آن ذاتی که فرستاد پیامبر خود را با هدایت و دین راست تا غالب کند او را بر همه ادیان اگرچه مشرکان ناخوش شوند.

با بکارگیری حرکت‌های سیاسی پیامبر اکرم (صلی الله علیه وسلم) که در فوق تذکر داده شد اهداف ذیل را روشن می‌سازد.

- ✓ انتشار و گسترش پیام اسلام در سراسر جهان.
- ✓ تشکیل جامعه اسلامی در مدینه منور و به دست آوردن استقلال و آزادی.
- ✓ تحقق عدالت و اقامه نظام اسلامی.

✓ ایجاد امنیت در سراسر قلمرو حکومت اسلامی.

✓ اعلان جهانی شدن اسلام و ارسال نامه‌ها به زمامداران وقت.

✓ تطبیق به موقع پلان‌های استراتژی نظامی و سیاسی.

### گفتار سوم: اهداف اقتصادی غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم)

یکی از موارد مهم و قابل توجه در غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ثروت و غنایم زیادی مالی می‌باشد که به وسیله جنگ‌ها و فتوحات پی‌درپی در اختیار مسلمانان قرار گرفت و نقش مهم را در بهبود وضعیت اقتصادی آن‌ها ایفاء نمود. برخی از غزوات و جنگ‌ها که مسلمانان ثروت و غنایم مالی هنگفت را به دست آوردند.

مانند غزوه حنین مسلمانان پس از پیروزی، چهل هزار نفر شتر، بیست و چهار هزار رأس گوسفند و چهار هزار اوقیه نقره، را به دست آوردند، از غزوه خیبر، مشکیزه‌ای پر از جواهرات که متعلق به حی بن اخطب بود در اختیار مسلمانان قرار گرفت. سربیه حضرت علی رضی الله عنه به فلس، گنجینه بت خانه فلس و تعداد زیادی گاو و گوسفند را به غنیمت گرفتند.

سربیه عکاشه بن محصن به سوی غمر، سربیه عبیده بن جراح به ذی القصه، سربیه زید بن حارثه به جموم بدین ترتیب مسلمانان، ثروت و غنایم مالی زیادی که شامل جواهرات چارپایان و گوسفندان می‌شد به دست آورده، و به اهداف بلند اقتصادی نایل آمدند.

این همان وعده الهی بود، زمانی که مهاجرین به خاطر رضای الله دیار، خانه و اموال دارایی شان را ترک نموده در راه نشر و بخش دین مقدس اسلام رسول گرامی صلی الله علیه وسلم را یاری نمودند و در این راستا صادقانه قدم برداشتند، خداوند متعال برخی از نعمت‌ها را به آن‌ها وعده و نوید داد که در دنیا و آخرت به آن‌ها عطا می‌کند، یک از آن نعمت‌ها غنایم جنگی بود.

خداوند متعال می‌فرماید: { وَمَنْ يُّهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا }.

ترجمه: کسی که در راه خدا هجرت کند، سرزمین‌های فراخ و آزادی فراوان می‌بیند که بینی دشمنان را به خاک مذلت می‌مالد و گشایش و آسایش خواهد یافت و هر که از خانه خود بیرون آید و به سوی خدا و رسول هجرت کند و سپس مرگ او را دریابد، اجرش بر عهده خداست و خداوند بسی آمرزنده و مهربان است.

از جمله گشایش و فراخی روزی برای آن‌ها در دنیا این است که خداوند غنایم زیادی را عاید آنان گردانید، همان قسمی که الله متعال می‌فرماید: { لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ }.

ترجمه: هم چنین غنائم از آن فقرای مهاجرینی است که از خانه و کاشانه و اموال خود بیرون رانده شدند. کسانی که فضل خدا و خشنودی او را می‌خواهند و خدا و پیغمبرش را یاری می‌دهند، اینان راستگویان اند.

مفسرین در تفسیر این آیه می‌گویند، پس غنایم از آن ایشان است؛ چراکه آن‌ها از خانه و کاشانه خود بیرون رانده شدند، بنابراین، آن‌ها از همه مردم به آن سزاوارترند.

در ضمن مسلمانان به یاری الله متعال در تمام غزوات و جنگ‌ها یکی بعد از دیگر پیروز شده و غنایم فراوان را به دست آوردند که در بهبودی وضعیت اقتصادی مسلمانان نقش اساسی را داشت. که شامل اهداف اقتصادی ذیل می‌باشد.

✓ تقویه بنیه مالی و اقتصادی نظام نو پای اسلامی.

✓ تجهیز و آماده‌سازی سپاه و لشکر اسلام به وسایل و تجهیزات پیشرفته عصر و زمان.

✓ فراهم‌سازی زمینه کار و شغل برای امت مسلمة و بلند بردن سطح مالی زندگی آن‌ها.

✓ خودکفا سازی مسلمانان و از بین بردن فقر از جامعه اسلامی.

✓ دستیابی به منابع طبیعی و استخراج معادن و کنزهای که خفته در زیر زمین می‌باشد.

### گفتار چهارم: اهداف تربیتی غزوات رسول الله (صلی الله علیه وسلم)

یقیناً مطالعه غزوات پیامبر اکرم (صلی الله علیه وسلم) برای مسلمانان بهترین سر مشق در تمام بخش‌های حیات اعم از حیات فردی و اجتماعی می‌باشد و هر مسلمان مکلف است تا آداب والا و اخلاق پسندیده و عقاید سالم و عبادت درست و روح بلند و پاکیزگی قلب و محبت جهاد در راه خدا و شوق شهادت را از زندگی آن حضرت (صلی الله علیه وسلم) بیاموزد. بدین جهت بود که علی بن الحسین فرمود: «ما غزوه‌های پیامبر را هم مانند سوره‌های قرآن یاد می‌گرفتیم» و از محمد بن عبدالله شنیدم که به نقل از عمویم زهری می‌گفت: در دانش غزوه‌ها، دانش دنیا و آخرت نهفته است. اسماعیل بن محمد بن سعد بن ابی وقاص گفت: «پدرم جنگ‌های پیامبر را به ما می‌آموخت و آن را برای ما تکرار می‌کرد» و می‌گفت: «این‌ها شاهکار پدرانمان است، آن‌ها را از یاد نبرید». این یک امر روشن و واضح است که در غزوات و جنگ‌ها پیامبر اکرم (صلی الله علیه وسلم) اهداف تربیتی خاص را دنبال می‌نمودند که با بصیرت سیاسی خویش در مدت زمان اندک یک نسل تربیت یافته و بی‌نظیری را به وجود آورد و امتی ساخت که امر به معروف نهی از منکر می‌کند و به خدا ایمان دارد و به وسیله آنان دولتی تشکیل داد که عدالت را در شرق و غرب عالم، گسترش داده و به اهداف تربیتی خاص که در ذیل بیان می‌شود نایل آمدند.

- ✓ تربیت رهبران و نوابغ سیاسی نظامی مسئول پذیر و وظیفه‌شناس.
- ✓ داشتن یک تشکیل منظم از «سپاه» و تربیت آن‌ها با معیارهای اسلامی.
- ✓ تربیت در بخش‌های فن‌آوری نظامی و شیوه‌های استفاده از آن.
- ✓ سرفه جوی از منابع و تجهیزات دست داشته در میدان نبرد.

### نتیجه‌گیری

زندگی پیامبر (صلی الله علیه وسلم) برای هر مسلمان بهترین سرمشق در تمام بخش‌های حیات اعم از حیات فردی و اجتماعی می‌باشد و هر مسلمان مکلف است تعلق پیوند خود را با پیامبر گرامی تا آخرین سرحد ممکن استحکام بخشیده و بکوشد که از این تزکیه و طهارت آب زلال هدایت و صلاح را به دست آورد.

یافته‌های این تحقیق بیان‌کننده این است که رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) در طول زندگی‌اش برای به دست آوردن مقام و مال جاه و سلطنت جنگ نکرده است بلکه برعکس برای نجات مظلومین از دست ظالمین و گرفتن اموال آن‌ها از غاصبین، با آن‌ها به جنگ پرداخته است، تمام جنگ‌های رسول خدا (صلی الله علیه وسلم) حالت دفاعی بوده نه تهاجمی، زیرا تحقیقات نشان داده است که تاریخ مملو از عدالت و سخاوت آن حضرت (صلی الله علیه وسلم) می‌باشد؛ و از جانبی یافته‌های این تحقیق از همه غزوه‌ها و سریه‌های پیامبر به عدالت و عدم مال طلبی آن حضرت (صلی الله علیه وسلم) شهادت داده است، که محمد (صلی الله علیه وسلم) عادل بوده و با قناعت زندگی کرده است و برای مال و جاه هرگز جنگ نکرده است.

نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر نشان دهنده این است که اصل در اسلام صلح است نه جنگ که زندگی رسول الله (صلی الله علیه وسلم) تماماً با صلح و سازش با مردم بوده مانند صلح حدیبیه، صلح با بنی قریظه و بنی نضیر و نیز صلح‌های که با یهود و دیگران انجام داده است. رسول خدا (صلی الله علیه وسلم) در تمام جنگ‌های شان اولاً از مخالفان شان دعوت به اسلام و صلح نموده است نه به مبارزه و جنگ طلبی پس وقتی که آن‌ها از دعوت رسول خدا (صلی الله علیه وسلم) امتناع می‌ورزیدند و خود را آماده جنگ می‌کردند، لذا رسول خدا (صلی الله علیه وسلم) با آن‌ها می‌جنگید. تمام این‌ها اموری اند که هر مسلمان باید آنرا دقیقاً بیاموزد و از آن استفاده درست نماید و یگانه راه آموختن این ارزش‌ها و اهداف، مراجعه به کتب سیرت است که به شیوه‌ها و اسالیب مختلف به بررسی گرفته شده است.

### مأخذ

### قرآنکریم.

۱. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر بن کثیر. (بی تا) تفسیر ابن کثیر، ط ۲، بیروت: دار الفکر.
۲. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر بن کثیر. (۱۴۰۸ هـ - ۱۹۸۸ م). البدایة والنهائة، ط ۱، دار الریان للتراث.



3. ابن هشام، ابو محمد عبدالملک. (۱۴۱۱ ق). سیره ابن هشام. بی ط، بیروت: دارالجيل.
4. ابن سعد، محمد. (۱۹۶۸ م). طبقات ابن سعد. ط ۱، بیروت: دار صادر.
5. ابن منظور محمد بن مکرم (۵۱۴۱۴ه). لسان العرب الطبعة الثانی، بیروت: دارالجيل
6. ابی السعود، قاضی القضاة ابی السعود محمد العمادی الحنفی. (بی تا) تفسیر ابی السعود، تحقیق عبدالقادر احمد عطا، القاهرة: مكتبة الرياض الحديثة.
7. بخاری، محمد بن اسماعیل. (۱۴۲۲ق). صحیح البخاری، ط ۱، بیروت: دارطوق النجاه.
8. جزولی، احزمی سامعون. (۱۴۱۷ ه - ۱۹۹۶ م). الهجرة فی القرآن الکریم، ط ۱، الرياض: مكتبة الرشد.
9. حموی، شهابالدين ابو عبدالله یاقوت بن عبدالله الرومی، (۱۹۹۵ م)، معجم البلدان، ط ۲، بیروت: دارصادر.
10. ذهبی، شمسالدين. (۱۴۰۹ ه- ۱۹۸۹). تاریخ اسلام و وفیات مشاهیر و الاعلام، تحقیق عمر عبدالسلام. بیروت: دارالکتب العربی.
11. غضبان، منیر. (۱۴۱۸ ه - ۱۹۹۸ م). التریبۃ القیادیة. ط ۱. المنصورة: دار الوفاء.
12. شوکانی، محمد بن علی بن محمد بن عبدالله. (بی تا). فتح القدير، بیروت: دارالفکر.
13. ملوه، عبد الرحمن بن محمد صالح بن عبدالله بن حمید، (۱۴۱۸ ه). معین السیره، ط ۱، دار الوسيلة.
14. نسائی، أحمد بن شعيب أبو عبدالرحمن. (۱۴۱۱ ق - ۱۹۹۱ م). سنن النسائی. تحقیق: عبد الغفار سلیمان البنداری ط ۲، بیروت: دارالکتب العلمیه.
15. نيسابوری، ابوالحسن علی بن احمد. (۱۴۱۱ ق). أسباب نزول القرآن. المحقق: کمال بسیونی زغلول، ط ۱، بیروت: دار الکتب العلمیه.
16. واقدی، محمد بن عمر بن واقد ابو عبدالله، (۱۴۰۹ ه ق- ۱۹۸۹ م)، المغازی، تحقیق: مارسدن جونس، ط ۲، بیروت: دارالاعلمی.
17. هیکل محمد خیر (۱۴۱۴ ه ۱۹۹۳ م) الجهاد والقتال فی السیاسة الشرعیة، ط ۱، بیروت: دارالبیارق.

#### منابع فارسی

18. حنیف، محمد معروف (۱۳۹۸) درس های از سیرت نبوی کابل: تمدن شرق.
19. خرم دل، مصطفی. (۱۳۸۴ ه ش). تفسیر نور. تهران: احسان.
20. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۰۹)، فرهنگ دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
21. صدیقی، محمد نعیم. (۱۳۹۲ ه). محمد (صلی الله علیه و سلم) رهبر انسانیت، مترجم: ابو ظهیر حسبی الله، کابل: افق فردا.
22. لسانی، محمدعلی. (۱۳۸۱). خورشید نبوت (ترجمه رحیق المختوم). تهران: احسان.